

Η ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΥΠΟ

Κ. Δ. ΜΟΥΡΑΤΙΔΟΥ, Δ. Θ.

Γ'.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΩΣ ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

Ἡ μία καὶ ἀδιαίρετος Ἐκκλησία διακρινομένη, ὡς εἶδομεν, εἰς ὄρατὴν καὶ ἀόρατον, ἐπίγειον καὶ ἐπουράνιον τοιαύτην ἀποτελεῖ κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον ἐνιαῖον καὶ ἀδιάσπαστον θεῖον καὶ ἀνθρώπινον ὄργανισμὸν. Ἡ τοιαύτη σύνθεσις τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπινου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καθιστᾷ αὐτὴν τὸν μοναδικὸν καὶ ὑπερκόσμιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος ὄργανισμὸν, προβάλλουσα ταυτοχρόνως ἐνώπιον τοῦ ἐρευνητοῦ τὸ μέγα καὶ σπουδαιότατον πρόβλημα, περὶ τῆς θέσεως καὶ τῆς σχέσεως τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπινου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ σπουδαιότης τοῦ προβλήματος ἐξάιρεται καὶ ὑπογραμμίζεται ἐκ τῆς ἐξαρτήσεως, τῆς ὀρθῆς λύσεως καὶ ἐποικοδομηῆς τοῦ περὶ πολιτεύματος τῆς Ἐκκλησίας προβλήματος καὶ ἐκ τῆς ἐπιτυχοῦς συσχετίσεως τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπινου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

1. Ἡ Ἐκκλησία ὡς τὸ μυστικὸν Σῶμα¹ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ Νύμφη Αὐτοῦ.

Τὴν θέσιν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπινου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διαβλέπει ὁ θεῖος Χρυσόστομος καθοριζομένην κατ' ἐξάιρετον τρόπον ἐν τοῖς περὶ Ἐκκλησίας προσδιορισμοῖς τοῦ Παύλου², «Σῶμα Χριστοῦ» καὶ «Νύμφη Χρι-

1. Ὁ ὅρος «μυστικὸν» Σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον περὶ τὸν 12ον αἰῶνα ὑπὸ τῆς Σχολαστικῆς Θεολογίας, ἦτο δὲ ἄγνωστος εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν. Πρβλ. Henri de Lubac, ἐνθ' ἄν. σελ. 85. Ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος «μυστικὸν» ὑπὸ παραπλήσιον περιεχόμενον. Πρβλ. εἰς τοὺς Ἁγίους Πάντας..., 2. P.G. 50, 709 ἐξ. «Ἐπειδὴ οὖν τὴν μεγίστην ἀγάπην ἐπεδείξαντο (οἱ μάρτυρες), δεξιούται τούτους καὶ ἀπολαύουσι τῆς δόξης ἐκείνης κοινωνοῦσι τῶν χορῶν καὶ μετέχουσι τῶν μελῶν τῶν μυστικῶν. Εἰ γὰρ ἐν σώματι ὄντες κατὰ τὴν τῶν μυστηρίων κοινωνίαν εἰς ἐκεῖνον ἐτέλουν τὸν χορὸν, μετὰ τῶν Χερουβειμ τὸν τρισάγιον ὕμνον ψάλλοντες, καθάπερ ἡμεῖς ἴστε οἱ μνηθέντες, πολλῶ μᾶλλον νῦν».

2. Ὁ Παῦλος ὑπῆρξε τὸ «σκεῦος τῆς ἐκλογῆς», δι' οὗ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπεκάλυψεν τοῖς ἀνθρώποις τὴν βαθυτέραν τῆς Ἐκκλησίας οὐσίαν. Πρβλ. A. W i k e n h a u s e r, ἐνθ' ἄν. σελ. 1. «Paulus hat ja nicht nur in der Ausbreitung der Kirche mehr gearbeitet als die anderen Apostel (1 Kor. 15, 10), sondern auch wie keiner ihr geheimnisvolles inneres Wesen erforscht und erfasst und in seinem Briefen dargestellt. Paulus ist nicht nur der grösste Missionar der Kirche, sondern auch der erste und grösste Theologe der Kirchenidee geworden. Der eigentliche Kern der Lehre des hl. Paulus

στοῦ», οἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὸν ὑπ' Αὐτοῦ τοῦ Κυρίου χρησιμοποιηθέντα συμβολισμόν τῶν σχέσεων τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν ταῖς σχέσεσιν τῆς ἀμπέλου μετὰ τοῦ κλήματος¹.

Τὸ θεῖον ἐπέχον τὴν θέσιν τῆς κεφαλῆς εἶναι ἀδιασπάστως συνηνωμένον μετὰ τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀνθρωπίνου, ὅπως ἀκριβῶς ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι ἡ κεφαλὴ εἶναι ἀρρήκτως συνδεδεμένη μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ σώματος. «Αὐτὸς ἡ κεφαλὴ, ἡμεῖς τὸ σῶμα· μὴ δύναται μέσον τι εἶναι κεφαλῆς καὶ σώματος κενόν;²... Ἐνθα γὰρ ἡ κεφαλὴ, ἐκεῖ καὶ τὸ σῶμα· εἰ γὰρ διείργετο, οὐκ ἂν εἴη σῶμα, οὐκ ἂν εἴη κεφαλὴ³».

Ἄλλ' ἐνῶ ἐν τῷ παραδείγματι τοῦ σώματος ἀποδίδεται ὁ στενώτατος σύνδεσμος τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτοι τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐν αὐτῇ, δὲν ἀποδίδεται ὁμοίως πλήρως καὶ ἡ φύσις τοῦ συνενουμένου, δεδομένου ὅτι τὸ ὄργανον δι' οὗ ἐκφράζεται ἡ ἔννοια τοῦ προσώπου εἶναι ἡ κεφαλὴ, οὐχὶ ὁμοίως καὶ τὰ λοιπὰ μέλη αὐτοτελῶς. Συνεπῶς δὲν ἀποδίδεται πλήρως διὰ τῆς εἰκόνας τοῦ σώματος ἡ προσωπικότης ἀμφοτέρων τῶν συνενουμένων μερῶν ἥτοι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποτελούντων τὴν Ἐκκλησίαν πιστῶν. Ἡ ἐποψὶς αὕτη ἀποδίδεται ἐπιτυχέστερον διὰ τῆς εἰκόνας τοῦ γάμου, τοῦ Κυρίου ὄντος τοῦ Νυμφίου, τῆς δὲ Ἐκκλησίας τῆς Νύμφης⁴. Τὴν ἔννοιαν δὲ τῆς διασώσεως τῆς προσωπικότητος τῶν ἀποτελούντων τὴν Ἐκκλησίαν πιστῶν ὑπογραμμίζει καὶ τὸ γεγονός, καθ' ὃ ἡ ἔνωσις τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας νοεῖται καὶ ὡς ἔνωσις μεθ' ἐκάστης ἐπὶ μέρους πιστῆς ψυχῆς. «Ἡρμωσάμην γὰρ ἡμᾶς, φησὶν, ἐνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἀγνήν παραστήσαι τῷ Χριστῷ. Ταῦτα οὐ πρὸς τὰς παρθένας εἶπεν, ἀλλὰ πρὸς τὸ πλήρωμα τῆς

von der Kirche ist die von ihm geschaffene und ausgebildete Anschauung von der Kirche als dem Leib Christi. Tieferes ist über die Kirche nie gesagt worden und kann auch über sie nicht gesagt werden». Πρβλ. Ἰωάν. Καρμίρη, ἐνθ' ἄν. σελ. 143. Πρβλ. H. Dieckmann, Die Verfassung der Urkirche, dargestellt auf Grund der Paulusbriefe und der Apostelgeschichte, Berlin 1923, σελ. 107 ἐξ. Ὡς γνωστὸν ἡ θεώρησις τῆς Ἐκκλησίας ὡς τοῦ μυστικοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ τὴν δεσπόζουσαν ἀποψὶν τῆς συγχρόνου Ἐκκλησιολογίας. Πρβλ. Eichmann-Mörsdorf, ἐνθ' ἄν. σελ. 21. Henri de Lubac, ἐνθ' ἄν. σελ. 85 ἐξ. Th. Soiron, ἐνθ' ἄν. σελ. 7 ἐξ. 191 ἐξ.

1. Πρβλ. M. Schmaus, ἐνθ' ἄν. σελ. 48. J. Schneider, Die Einheit der Kirche nach dem Neuen Testament, Berlin 1936, σελ. 45.

2. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 8. 4. P.G. 61,72.

3. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 3, 2. P.G. 62,26.

4. Πρβλ. M. Schmaus, ἐνθ' ἄν. σελ. 71. «In dem Bilde von Leibe und von Haupte wird die Einheit von Christus und Kirche in der anschaulichsten Weise dargestellt. Nicht mit der gleichen Deutlichkeit wird darin die Personalität und gegenseitige Hingabe der beiden zur Einheit Verbundenen zum Ausdruck gebracht. Dies geschieht, ohne dass hierbei die Einheit vergessen würde, mit grösster Klarheit in einem anderen Begriffspaar: Christus ist der Bräutigam, die Kirche ist die Braut».

Ἐκκλησίας ἀπάσης. Ἡ γὰρ ἄφθορος ψυχὴ παρθένος ἐστὶ καὶ ἄνδρα ἔχη· παρθένος ἐστὶ τὴν ὄντως παρθενίαν, τὴν θαυμαστήν.¹ Ἄλλὰ καὶ ἡ ἔνωσις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἀποτελεῖ ἀσθενῆ ἀπεικόνισιν τοῦ δεσμοῦ μεταξὺ τοῦ Κυρίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἄνθρωπος καὶ γυνὴ ἀποτελοῦν δύο πρόσωπα αὐτοτελῆ, ἐνῶ ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία ἀποτελοῦν μίαν πνευματικὴν ἐνότητα, ἣν μόνον ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο προσδιορισμῶν, ἦτοι τοῦ σώματος καὶ τοῦ γάμου δύναται νὰ ἀποδώσῃ.² Ἐν τῇ ἐνώσει τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιτυγχάνεται μὲν ἡ πλήρης καὶ τελεία ἔνωσις, ταυτοχρόνως ὅμως οὐδεμία ἐπέρχεται σύγχυσις τῶν δύο τούτων στοιχείων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ Ἐκκλησία. Πάντοτε ὁ Χρυσόστομος ἔχει ὑπ' ὄψιν τὴν διαφορὰν τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου, τὴν ὁποίαν καὶ δεόντως ὑπογραμμίζει· «Τὰ ῥήματά μου ἐνώτισαι, Κύριε· Τὸν Νυμφίον Κύριον καλεῖ· καὶ γὰρ τοῦτο νόμφης εὐγνώμονος ἔργον. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ὁμοουσίων τοῦτο συμβαίνει, καὶ κύριον τὸν ἄνδρα καλεῖ ἡ γυνὴ· πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅπου καὶ φύσει Κύριός ἐστιν.»³ Ἡ ἔνωσις ὅμως τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δὲν εἶναι ἀπλῶς ἠθικῆς φύσεως ἢ ἔνωσις συμβολικὴ, ἀλλ' εἶναι ἔνωσις πραγματικὴ – πνευματικὴ⁴. «Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν... ὅτι καὶ αὐτὸς τὸν Πατέρα ἀφείς κατήλθε καὶ ἦλθε πρὸς τὴν νόμφην καὶ ἐγένετο εἰς πνεῦμα ἕν.»⁵ Τίποτε δὲ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν τοιαύτην πνευματικὴν ἐνότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν πιστῶν. «Οὐδὲν γὰρ, οὐδὲν οὕτως ἰσχυρόν, ὡς ὁ τοῦ πνεύματος δεσμός.»⁶ Εἶναι τόσον στενὴ καὶ ἀυτὴ λόγον ἢ ἔνωσις τοῦ θεοῦ

1. Εἰς Ἐβρ. ὁμιλ. 28,7. P.G. 63,202. Πρβλ. εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 6,1. P.G. 62,44· «Εἰς καὶ ἄγιον, εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι. Τί δὴ βούλεται ἡ οἰκοδομῆ; Ὡστε τὸν Θεὸν ἐνοικῆσαι ἐν τῷ ναῷ τούτῳ. Ἐκαστος γὰρ ἡμῶν ναὸς ἐστὶ καὶ κοινῇ πάντες καὶ ὡς ἐν σώματι Χριστοῦ οἰκεῖ».

2. Πρβλ. εἰς ψαλμ. 5, 2. P.G. 55, 62 ἐξ.

3. Εἰς Ψαλμ. 5, 2. P.G. 55, 63. Πρβλ. V. W a r n a c h, ἐνθ' ἄν. σελ. 558 ὑπ. 1.

4. Μετὰ σφοδρότητος δὲ καταφέρεται ὁ Χρυσόστομος ἐναντίον αἰρετικῶν τῆς ἐποχῆς του, οἵτινες ἠμφεσβήτουν τὴν τοιαύτην ἔνωσιν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου (Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 20, 3-4. P.G. 62,139). «Ὅρα πόσα ὑποδείγματα, ὥστε πιστευθῆναι τὴν γέννησιν ἐκεῖνων. Ὡς τῆς ἀνοίας τῶν αἰρετικῶν! Τὸ ἤδη τεχθὲν ἐξ ὕδατος, ὅτι τίκτεται, γέννημα ἀληθινὸν ὁμολογοῦσιν· ὅτι δὲ γινώμεθα αὐτοῦ σῶμα, οὐ δέχονται. Ἄν τοίνυν τοῦτο μὴ γινώμεθα, πῶς ἀρμόσει τό, ἕκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ, λεγόμενον; Σὺν δὲ ἐπλάσθη ὁ Ἀδάμ, ἐτέχθη ὁ Χριστός· ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ εἰσῆλθεν ἡ φθορά, ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ ἐπήγασεν ἡ ζωὴ ἐν παραδείσῳ ἐβλάσθησε θάνατος, ἐν τῷ σταυρῷ αὐτοῦ ἡ ἀναίρεσις γέγονεν. Ὡς οὖν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῆς ἡμετέρας φύσεως, οὕτω ἡμεῖς τῆς οὐσίας αὐτοῦ· καὶ ὡς ἡμᾶς ἐκεῖνος ἔχει ἐν αὐτῷ, οὕτω καὶ ἡμεῖς αὐτὸν ἔχομεν ἐν ἡμῖν». Πρβλ. Henri de Lubac, ἐνθ' ἄν. σελ. 89.

5. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 20, 4. P.G. 62, 140. Πρβλ. V. W a r n a c h, ἐνθ' ἄν. σελ. 555 ἐξ.

6. Εἰς Κολ. ὁμιλ. 1, 3. P.G. 62, 303· «Ὁ μὲν γὰρ διὰ τὸ παθεῖν εὖ φίλος γενόμενος, ἀν μὴ διηνεκῶς τοῦτο γίνηται, ἐστὶ ἐχθρός· ὁ ἀπὸ συνηθείας ἀδιάσπαστος ὢν πάλιν τῆς συνη-

καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τόσον πενιχραὶ αἱ ἀνθρώπινα ἔννοια καὶ ἀπεικονίσεις, ὥστε πολλάκις εἰς τὴν αὐτὴν περικοπὴν συγκεντρώνει ὁ θεῖος Χρυσόστομος διαδοχικὰς μεταφορικὰς εἰκόνας καὶ λακωνικὰς προτάσεις ἀσυνδέτους¹, ἵνα δι' αὐτῶν περιγράφῃ τὸ μέγιστον τοῦτο γεγονός τῆς καθόλου δημιουργίας, ἧτοι τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ διὰ παντός³ ἀδιασπάστου συνενώσεως τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου. «Ὁ Χριστὸς κεφαλὴ, ἡμεῖς τὸ σῶμα... Αὐτὸς θεμέλιος, ἡμεῖς οἰκοδομὴ· αὐτὸς ἄμπελος, ἡμεῖς τὰ κλήματα· αὐτὸς ὁ νυμφίος, ἡμεῖς ἡ νύμφη· αὐτὸς ὁ ποιμὴν, ἡμεῖς τὰ πρόβατα· ὁδὸς ἐκεῖνος, ἡμεῖς οἱ βαδίζοντες· ναὸς πάλιν ἡμεῖς, αὐτὸς ἔνοικος· αὐτὸς ὁ πρωτότοκος, ἡμεῖς οἱ ἀδελφοί· αὐτὸς ὁ κληρονόμος, ἡμεῖς οἱ συγκληρονόμοι· αὐτὸς ἡ ζωὴ, ἡμεῖς οἱ ζῶντες· αὐτὸς ἡ ἀνάστασις, ἡμεῖς οἱ ἀνιστάμενοι· αὐτὸς τὸ φῶς ἡμεῖς οἱ φωτιζόμενοι. Ταῦτα πάντα ἔνωσιν ἐμφαίνει καὶ οὐδὲν μέσον κενὸν ἀφήσιν εἶναι, οὐδὲ τὸ μικρότατον.³» Χριστὸς καὶ Ἐκκλησία εἶναι τόσον στενωῶς συνδεδεμένα. ὥστε δὲν εἶναι κατανοητὸς ὁ Χριστὸς ἄνευ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀντιστρόφως, διότι «τὸ πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ ἢ Ἐκκλησία. Καὶ γὰρ πλήρωμα κεφαλῆς σῶμα καὶ πλήρωμα σώματος κεφαλῆ.⁴»

2. Ἡ σχέσηὶς τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου.

Ἡ τελεία ἔνωσις τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑποδηλοῦ κατὰ λογικὴν συνέπειαν τὴν πλήρη συσχέτισιν αὐτῶν καὶ δύναται τις

θείας διακοπείσης, ἔσβησε τὴν φιλίαν. Ἡ γυνὴ πάλιν, ἀν μάχη γένηται, ἀφήκε τὸν ἄνδρα καὶ τὸν πόθον ἔλυσε. Ἐπὶ δὲ τοῦ πνεύματος τούτων οὐκ ἔστιν οὐδέν· οὐδενὶ γὰρ λύεται, ἐπεὶ μηδὲ ἐκ τούτων συνέστη· οὔτε χρόνος οὔτε μῆκος ὁδοῦ οὔτε τὸ κακῶς παθεῖν οὔτε τὸ κακῶς ἀκοῦσαι, οὐ θυμός, οὐχ ὕβρις, οὐκ ἄλλο οὐδὲν ἐπεισέρχεται, οὐδὲ δύναται αὐτὴν διαλύσαι». Πρβλ. M. S c h m a u s ἔνθ' ἀν. σελ. 58. «Die Einheit zwischen Christus und seinen Gliedern ist inniger nicht nur als jene von Eltern und Kindern, von Mann und Frau, von Freund und Freund, sondern auch inniger als diejenige, welche zwischen den Gliedern eines Leibes besteht».

1. Πρβλ. Β. Ἰωαννίδου, Οἱ θεοὶ παράγοντες ἐν τῇ ἀγίᾳ ζωῇ τοῦ Ἰωάννου Χρυσόστομου, ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1957 σελ. 191.

2. Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 9, 2. P.G. 59, 80. «Τὴν γὰρ σάρκα τὴν ἡμετέραν περιεβάλετο, οὐχ ὡς πάλιν αὐτὴν ἀφήσων, ἀλλ' ὡς διὰ παντὸς ἔξω μεθ' ἑαυτοῦ».

3. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 8, 4. P.G. 61, 72.

4. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 3, 2. P.G. 62, 26. Πρβλ. καὶ τὴν ἀκόλουθον ὠραιότατην περικοπὴν εἰς Ρωμ. ὁμιλ. 24, 2. P.G. 60, 624. «Καὶ γὰρ πλήρωμα ἡμῶν αὐτὸς (καὶ γὰρ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου)· καὶ ὁδὸς καὶ ἀνὴρ καὶ νυμφίος (Ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν)· καὶ ρίζα καὶ ποτὸν καὶ τροφή καὶ ζωὴ (Ζῶ γὰρ, φησὶν, οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἑμοὶ Χριστός)· καὶ ἀπόστολος καὶ ἀρχιερεὺς καὶ διδάσκαλος καὶ πατὴρ καὶ ἀδελφός καὶ συγκληρονόμος καὶ τάφος κοινωνός καὶ σταυροῦ (Συνετάφημεν γὰρ αὐτῷ, φησὶ, καὶ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ)· καὶ ἰκέτης (ὕπερ γὰρ Χριστοῦ

νὰ εἶπη, ὅτι μεταξύ Χριστοῦ καὶ Ἐκκλησίας ὑπάρχει μία σχέσις παρομοία πρὸς τὴν μεταξύ τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως σχέσιν ἐν τῷ ἐνὶ προσωπῷ τοῦ Κυρίου¹. «Καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἐκεῖνο ἦν ἡμεῖς τῷ Χριστῷ, οὕτω καὶ ἡμεῖς αὐτῷ διὰ τοῦ ἄρτου τούτου ἐνούμεθα.²» Τὸ θεῖον πληροῖ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ἀληθεῖς πιστοὺς «ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς καὶ ἐστὲ ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας...» Ἄλλοι φασίν, ὅτι τὴν Ἐκκλησίαν λέγει πεπληρωμένην ὑπὸ τῆς θεότητος αὐτοῦ, καθὼς ἀλλαχοῦ φησί· Τοῦ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου· τὸ δὲ σωματικῶς, ἐνταῦθα, ὡς ἐν κεφαλῇ σῶμα³.» Οὕτω δὲ ἐν τῇ σχέσει τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ θεῖον ἀποτελοῦν τὸ ὑψιστον ἀγαθὸν καὶ ἔχον τὴν ἀνωτάτην ἐν αὐτῇ τιμὴν κατευθύνει τὸ ἀνθρώπινον στοιχεῖον πρὸς τὴν τελείωσιν τῆς θεότητος. «Ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί. Πῶς ἔδωκε τὴν δόξαν; Ἐν αὐτοῖς γενόμενος καὶ τὸν Πατέρα ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, ὥστε αὐτοὺς συγκροτεῖν... Ἴνα ὄσι τετελειωμένοι εἰς τὸ ἐν.⁴»

Εἰδικώτερον· α) Τὸ θεῖον ἀποτελεῖ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν πηγὴν, τὸ κέντρον καὶ τὴν ζωοποιὸν τὴν Ἐκκλησίαν ἀρχήν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐν τῷ σώματι ἡ κεφαλὴ. «Ἀληθεύοντες δέ, φησίν, ἐν ἀγάπῃ ἀυξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστός, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, φησί, συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας, κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἑνὸς ἐκάστου μέλους, τὴν αὔξησιν τοῦ σώματος ποιεῖται εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ... Ὁ δὲ φησι, τοῦτό ἐστι· Καθάπερ τὸ πνεῦμα τὸ ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου καταβαίνειν, τὸ διὰ τῶν νεύρων (τὸ) αἰσθητικόν, οὐχ

προσβέουμεν)· καὶ οἶκος καὶ ἔνοικος (Ἐγὼ γὰρ ἐν ἐμοί μένων, κἀγὼ ἐν αὐτῷ)· καὶ φίλος (ἡμεῖς γὰρ φίλοι μου ἐστέ)· καὶ θεμέλιος καὶ λίθος ἀκρογωνιαίος· καὶ ἡμεῖς αὐτοῦ καὶ μέλη καὶ πεώργιον καὶ οἰκοδομὴ καὶ κλήματα καὶ συνεργοί. Τί γὰρ οὐ βούλεται ἡμῖν εἶναι, παντὶ τρόπῳ συγκαλῶν καὶ συνάπτων ἡμᾶς, ὅπερ τοῦ σφόδρα φιλοῦντος ἐστίν. Πρὸβλ. M. K a i s e r, Die Einheit der Kirchengewalt nach dem Zeugnis des N. T. und der Apostolischen Väter, München 1956, σελ. 7. T h. S o i r o n, ἐνθ' ἄν. σελ. 173 ἐξ.

1. Πρὸβλ. T h. S o i r o n, ἐνθ' ἄν. σελ. 198 «Zwischen Christus und der Kirche eine ähnliche Idiomenkommunikation besteht wie der göttlichen und menschlichen Natur in der einen Person Christi».

2. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 24, 2. P.G. 61, 200. Πρὸβλ. Αὐτόθι· «Ὁ ἄρτος, ὃν κλῶμεν, οὐχὶ κοινῶν τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ ἐστὶ; Δ. ἀ τί μὴ εἶπε, Μετοχή; Ὅτι πλέον τι δηλῶσαι ἠβουλήθη καὶ πολλὴν ἐνδείξασθαι τὴν συνάφειαν. Οὐ γὰρ τῷ μετέχειν μόνον καὶ μεταλαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐνοῦσθαι κοινωνοῦμεν... Εἰπὼν γὰρ κοινωνία τοῦ σώματος ἐζήτησε πάλιν ἐγγύτερον τι εἰπεῖν· διὸ καὶ ἐπήγαγεν, ὅτι εἰς ἄρτος, ἐν σῶμα ἐσμεν οἱ πολλοί. Τί γὰρ λέγω κοινωνίαν; φησίν· αὐτὸ ἐσμεν ἐκεῖνο τὸ σῶμα. Τί γὰρ ἐστίν ὁ ἄρτος; Σῶμα Χριστοῦ. Τί δὲ γίνονται οἱ μεταλαμβάνοντες; Σῶμα Χριστοῦ· οὐχὶ σῶματα πολλά, ἀλλὰ σῶμα ἓν» Πρὸβλ. Ἰωάν. Κ α ρ μ ῆ ρ η, ἐνθ' ἄν. σελ. 143.

3. Εἰς Κολ. ὁμιλ. 6, 2. P.G. 62, 339.

4. Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 82, 2. P.G. 59, 444.

ἀπλῶς δίδωσι πᾶσιν, ἀλλὰ κατὰ ἀναλογίαν ἐκάστου μέλους... οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς καθάπερ γὰρ μελῶν τῶν ψυχῶν εἰς αὐτὸν ἀνηρητημένων ἢ πρόνοια αὐτοῦ καὶ ἡ χορηγία τῶν χαρισμάτων κατὰ ἀναλογίαν ἐν μέτρῳ, τὴν ἐνὸς ἐκάστου μέλους αὐξήσιν ποιεῖται. Τί δὲ ἐστὶ, Διὰ τῆς ἀφῆς τῆς ἐπιχορηγίας; Τοῦτέστι, διὰ τῆς αἰσθήσεως... Τὸ πνεῦμα ἄνωθεν ἐπιρρεδόμενον ἀφθόνως καὶ πάντων ἀπτόμενον τῶν μελῶν καὶ χορηγούμενον, ὡς ἕκαστον δύναται δέξασθαι, οὕτως αὐξεται»¹.

β) Τὸ Θεῖον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπέχον θέσιν κεφαλῆς εἶναι τὸ ἰθὺνον τὴν Ἐκκλησίαν στοιχεῖον, ὡς πρὸς τὸ ὁποῖον ὁ ἀνθρώπινος παράγων εὐρίσκεται ἐν σχέσει ἐξαρτήσεως καὶ ὑποταγῆς. Ὁ Ἰησοῦς ὑπεσχέθη τοῖς ἀποστόλοις καὶ δι' αὐτῶν εἰς τοὺς πιστοὺς ὄλων τῶν ἐποχῶν, ὅτι θὰ εὐρίσκεται πάντοτε ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν καθοδηγῶν καὶ κατευθύνων τὴν Ἐκκλησίαν. «Ἴδου ἐγὼ μεθ' ἡμῶν, εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Εἶδες αὐθεντίαν πάλιν; Οὐ μετ' ἐκείνων δὲ μόνον εἶπεν ἔσσεσθαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ πάντων τῶν μετ' ἐκείνους πιστευόντων. Οὐ γὰρ δὴ ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος οἱ ἀπόστολοι μένειν ἔμελλον· ἀλλ' ὡς ἐνὶ σώματι διαλέγεται τοῖς πιστοῖς. Μὴ γὰρ μοι τὴν δυσκολίαν, φησὶν, εἶπητε τῶν πραγμάτων· Ἐγὼ γὰρ εἰμι μεθ' ὑμῶν, ὁ πάντα ποιῶν εὐκόλα.»² «Ὅπως δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος ὑπακούουν εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ ἐγκεφάλου καὶ δέχονται ἐξ αὐτοῦ τὴν ζωτικὴν δύναμιν, ἥτις τὰ συγκρατεῖ εἰς τὴν ζωὴν, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ «πάντα ταῦτα ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου τὴν αἰτίαν ἔχει»³. «Ὅπως δὲ ὁ θεμέλιος λίθος συνέχει καὶ συγκρατεῖ ὄλον τὸ οἰκοδόμημα, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ὡς ὁ ἀληθὴς θεμέλιος καὶ ἀκρογωνιαίος λίθος⁴ συγκρατεῖ τὸ οἰκοδόμημα τῆς Ἐκκλησίας. «Θεμέλιον γὰρ ἄλλον, φησὶν, οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὃς ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομή, φησί, συναρμολογουμένη. Ἐνταῦθα τὸ ἀκριβὲς ἐμφαίνεται»⁵. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δέον νὰ τονισθῇ μετ' ἰδιαιτέρας ἐμφάσεως, δεδομένου ὅτι ἀποτελεῖ τὴν λυδίαν λίθον τῆς ὅλης ἐκκλησιαστικῆς διοργανώσεως, ὅτι ὁ θεῖος Χρυσόστομος τὴν ἐνότητά τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀντιστοίχως τοῦ θείου μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ καθοδήγησιν οὐδόλως τὴν ἐννοεῖ ὡς ἀτομικὴν μόνον⁶, ἥτοι κεχωρισμένην ἐκ τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ σώ-

1. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 11, 3. P.G. 62, 83.

2. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 90, 2. P.G. 58, 789.

3. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 11, 4. P.G. 62, 85.

4. Πρβλ. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 6, 1. P.G. 62, 44 «ὄντος ἀκρογωνιαίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δηλῶν ὅτι ὁ τὸ πᾶν συνέχων ἐστὶν ὁ Χριστός. Ὁ γὰρ λίθος ὁ ἀκρογωνιαίος καὶ τοὺς τοίχους συνέχει καὶ τοὺς θεμελίους. Ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομή. Ὅρα πῶς αὐτὸ συνῆψε· καὶ δείκνυσαι ποτὲ μὲν ἄνωθεν κατέχοντα τὸ πᾶν σῶμα καὶ συγκροτοῦντα, ποτὲ δὲ κάτωθεν διαβαστάζοντα τὴν οἰκοδομὴν καὶ ρίζαν ὄντα». Πρβλ. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 8, 3-4. P.G. 61, 72.

5. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 6, 1. P.G. 62, 44.

6. Πρβλ. A. Wikenhauser, ἐνθ' ἀν. σελ. 2. «Denn die geheimnisvolle

ματος τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ θεμελιοῖ τὴν συνένωσιν τῶν ἐπὶ μέρους πιστῶν μετὰ τῆς κεφαλῆς εἰς τὴν ιδιότητα αὐτῶν ὡς μελῶν τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. «Καὶ γὰρ ἡ κεφαλὴ πάντα τὰ μέλη συνάπτειν πέφυκε καὶ πρὸς ἑαυτὰ μετὰ ἀκριβείας ἐπιστρέφειν τε καὶ συνδεῖν»¹. Εἶναι ἀδύνατος ὁ σύνδεσμος μετὰ τῆς κεφαλῆς, ἐὰν ὁ Χριστιανὸς δὲν ἀποτελῇ μέλος καὶ δὲν εἶναι συνδεδεμένος μετὰ τῆς ἐπὶ γῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας². «Καθάπερ γάρ, εἰ τύχοι χεὶρ ἀποσπασθεῖσα τοῦ σώματος, τὸ πνεῦμα τὸ ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου τὴν συνέχειαν ζητοῦν καὶ μὴ εὐρὸν οὐκ ἐξάλλεται τοῦ σώματος καὶ διατρήσαν πρὸς τὴν χεῖρα ἐξέρχεται, ἀλλ' ἂν μὴ εὐρῆ κείμενον, οὐχ ἄπτεται οὕτω καὶ ἐνταῦθα.»³ Τὸ μέγεθος τῆς σημασίας τοῦ ἀπαραιτήτου τῆς διὰ μέσου τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας ἐνώσεως μετὰ τοῦ Κυρίου ὑπογραμμίζεται ἐτι περισσότερον ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου τονίζοντος, ὅτι «Οὐ γὰρ ἀπλῶς, ἀλλὰ σφόδρα τεχνικῶς δεῖ κεῖσθαι τὸ σῶμα· ὡς, ἐὰν τὸν τόπον ἐκβῆ, οὐκέτι κεῖται. Ὡστε οὐχ ἠνώσθαι τῷ σώματι δεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν οἰκεῖον τόπον ἐπέχειν, ὡς ἐὰν ὑπερβῆς, οὐχ ἠνωσῆαι, οὐδὲ δέχηι τὸ πνεῦμα»⁴. Ἴδου διατὶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος θέτων τὸ ἐρώτημα. «Παντὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστὸς ἐστίν. Ἄρ' οὖν καὶ τοῦ Ἑλληνοσ;» δίδει κατηγορηματικῶς ἀρνητικὴν τὴν ἀπάντησιν «Οὐδαμῶς. Εἰ γὰρ σῶμα ἐσμεν τοῦ Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους καὶ ταύτη ἐκεῖνος ἡμῶν κεφαλὴ, τῶν οὐκ ὄντων ἐν τῷ σώματι οὐδὲ εἰς μέλη τελούντων οὐκ ἂν εἶη κεφαλὴ· ὥστε ὅταν εἴπη Παντός, τοῦ πιστοῦ δεῖ προσυπακούειν»⁵.

γ) Ἡ ἀληθὴς οὐσία τῶν λειτουργημάτων τῆς Ἐκκλησίας, δι' ὧν ἐκπληροῦται ὁ σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας πραγματοποιεῖται βασικῶς καὶ κυρίως ὑπὸ τοῦ θεοῦ παράγοντος, διότι «οὐκ ἄνθρωποι τὰς αὐτοῦ κυβερνώσιν Ἐκκλησίας, ἀλλ' οὗτός ἐστιν ὁ πανταχοῦ ποιμαίνων τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτόν»⁶. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῆς Ἐκκλη-

Lebensverbindung der gläubigen mit Christus ist nicht ein rein individuelles Verhältnis des Einzelnen zu seinem erhöhten Herrn, sondern wurzelt in seiner Zugehörigkeit zum Leibe Christi, der Kirche».

1. Κατὰ Ἰουδαίων, λόγ. 1, 3. P.G. 48, 848.

2. Πρβλ. O. Casel, Die Kirche als Braut Christi nach Schrift, Väterlehre und Liturgie, ἐν Theologie der Zeit, ἐκδ. ὑπὸ Karl Rudolf, I Reihe, Folge 2/3. Wien 1936, σελ. 109.

3. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 11, 3 P.G. 62, 84.

4. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 11, 4. P.G. 62, 84. Πρβλ. Εἰς Ψαλμ. 5, 2. P.G. 55, 62, ἐξ. «Ὁ δὲ ἡμέτερος νυμφίος μένει διηνεκῶς ἡμᾶς ἀγαπῶν καὶ ἐπιτείνων τὸν πόθον... οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον νύμφην ἐκάλεσεν, ἀλλ' ὅτι καὶ πάντας ἐν σῶμα εἶναι βούλεται καὶ μίαν ψυχὴν».

5. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 26, 2. P.G. 61, 214. Πρβλ. εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 39, 6 P.G. 61, 341. «Βασιλείας τοῦ Θεοῦ δύο οἶδεν ἡ Γραφή, τὴν μὲν κατ' οἰκειωσιν, τὴν δὲ κατὰ δημιουργίαν. Βασιλεύει μὲν γὰρ ἀπάντων καὶ Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων καὶ δαιμόνων καὶ τῶν ἀντιτεταγμένων κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας λόγον· βασιλεύει δὲ τῶν πιστῶν καὶ ἐκόντων καὶ ὑποτεταγμένων, κατὰ τὸν τῆς οἰκειώσεως».

6. Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομ. Ἰγνάτιον..., 4. P.G. 50, 592.

σίας είναι κυρίως έξωτερική¹. «Οὐδὲν γὰρ ἄνθρωπος εἰς τὰ προκείμενα εἰσάγει, ἀλλὰ τὸ πᾶν τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἔργον ἐστὶ, κἀκεῖνος ἐστὶν ἡμᾶς ὁ μυσταγωγῶν»². Διὰ τῆς ἀκολούθου ὠραιότητας περιγραφῆς ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἀποδίδει τὴν ὑπὸ τοῦ θεοῦ συνεχῆ διακυβέρνησιν καὶ τῆς Ἐκκλησίας· «ὁ δὲ Χριστὸς λέγων, ὅτι ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι, τὴν διηνεκὴ αὐτοῦ πρόνοιαν ἡμῖν παραδηλοῖ καὶ ἐργασίαν λέγει τὸ διακρατεῖν τὰ γεγενημένα καὶ τὴν διαμονὴν αὐτοῖς χαρίζεσθαι καὶ ἡμιοχεῖν τὸν σύμπαντα χρόνον»³. Ἰδ' αἰτέρως δὲ ἡ τελετουργία τῶν μυστηρίων καὶ δὴ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τοῦ βίου τῆς Ἐκκλησίας, τελεῖται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, ὅστις εἶναι ὁ «μυσταγωγῶν»⁴.

δ) Τὸ θεῖον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐκπληροῦν τὴν οὐσιώδη καὶ ἀπαραίτητον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ λειτουργίαν δὲν παραθεωρεῖ τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα οὐδὲ μεταβάλλει τοὺς πιστοὺς εἰς μίαν ἄβουλον, παθητικὴν καὶ ἑτεροκίνητον μᾶζαν.⁵ Τοῦναντίον μάλιστα, ὅπως διὰ τὴν πλήρη λειτουργίαν τοῦ σωματικοῦ ὀργανισμοῦ ὑπάρχει πλήρης συνεργασία τῆς κεφαλῆς μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ σώματος, «οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐποίησε, τὸν ἄνθρωπον σφόδρα τιμῶν καὶ οὐ βουλόμενος αὐτοῦ ἀπέχειν, τὴν μὲν αἰτίαν αὐτὸς ἀναρτησάμενος, συνεργοὺς δὲ ἑαυτῷ καταστήσας»⁶.

1. Πρβλ. Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 87, 4. P.G. 59. 472. Εἰς Πραξ. τῶν Ἀποστ. ὁμιλ. 14, 3. P.G. 60, 116.

2. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 8, 1. P.G. 61, 69.

3. Εἰς Γέν. ὁμιλ. 11, 7. P.G. 53, 89.

4. Περὶ μετανοίας, ὁμιλ. 8, 1. P.G. 49, 336. «Οὐκ ἐστὶν ἐνταῦθα ὄφρις ἐπιβουλεύων, ἀλλ' ὁ Χριστὸς μυσταγωγῶν». Πρβλ. Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα..., ὁμιλ. 1, 6. P.G. 49, 380 εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 8, 1. P.G. 61, 69 Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 82, 4. P.G. 59, 472.

5. Μετ' ἰδιαίτερας δυνάμεως ἐξαίρει ὁ ἱερός Χρυσόστομος τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀνθρωπίνης βουλῆσεως καὶ μετὰ σφοδρότητος καταφέρεται ἐναντίον τῆς θεωρίας, καθ' ἣν ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης κυβερνῶνται τὰ ἀνθρώπινα. «Αὐτεξουσίᾳ γὰρ προαιρέσει κυβερνώμεθα καὶ οὐχ εἰμαρμένης ἀνάγκη κατὰ τινος, ὑποκείμεθα ἐν τῷ θέλειν καὶ μὴ θέλειν ὀριζόμενοι καὶ τὰ καλὰ κείσθαι καὶ τὰ κακὰ. Διὰ τοῦτο γὰρ ὁ Θεὸς καὶ βασιλείαν ὑπέσχετο καὶ τιμωρίαν ἠπειλήσεν. Οὐκ ἂν δὲ τοῖς ἀνάγκη δεδεμένοις οὕτως ἐποίησε· τῶν γὰρ ἀπὸ γνώμης γινομένων ἀντιδόσεις ἐστὶν ἑκατέρων. Οὐκ ἂν νόμους εἴημεν, οὐκ ἂν παρακλίσεις ἔδεικον, εἰ δεσμοῖς εἰμαρμένης κεκρατημένοι ἦμεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐλεύθεροί ἐσμεν καὶ τῆς ἰδίας προαιρέσεως κύριοι καὶ ἀπὸ μὲν ραθυμίας γινόμεθα φαῦλοι, ἀπὸ δὲ σπουδῆς χρηστοί, διὰ τοῦτο ταῦτα κατεσκεύασε τὰ φάρμακα, τῷ φόβῳ τῆς κολάσεως καὶ τῇ προσδοκίᾳ τῆς βασιλείας διορθούμενος ἡμᾶς καὶ φιλοσοφεῖν παιδεύων (Περὶ τελείας ἀγάπης..., 3. P.G. 56, 282). Ἡ συνεργασία συνεπῶς τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου μετὰ τῆς σωζούσης θείας χάριτος εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Πρβλ. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 82, 4. P.G. 58, 742. «Ἐντεῦθεν μανθάνομεν δόγμα μέγα, ὡς οὐκ ἀρκεῖ προθυμία ἀνθρώπου, ἀν μὴ τῆς ἀνωθεν τῆς ἀπολαύσεως ροπῆς· καὶ ὅτι πάλιν οὐδὲν κερδανοῦμεν ἀπὸ τῆς ἀνωθεν ροπῆς προθυμίας οὐκ οὔσης». Γενικώτερον δὲ πρβλ. Σ τ. Γ κ ο σ ε β ι τ ς, ἐνθ' ἄν. σελ. 58 ἐξ.

6. Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 11, 4. P.G. 62, 85. Πρβλ. Ἰωάν. Κ α ρ μ ῖ ρ η, ἐνθ' ἄν. σελ. 134· «Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εἰπώμεν, ὅτι οἱ δύο ἀνωτέρω παράγοντες, ὁ θεῖος καὶ ὁ ἀνθρώπινος,

Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οὐ μόνον δὲν περιορίζεται ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ εὐθύνη τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τοῦναντίον ἡ σύνδεσις μετὰ τοῦ Κυρίου ὑποδηλοῖ αὐξήσιν εὐθύνης, ἥτις ὀδηγεῖ εἰς περισσοτέραν δραστηριότητα καὶ δημιουργίαν¹. Ἡ συνεργασία ὁμως αὕτη τοῦ θείου μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου οὐδέποτε δέον νὰ παραθεωρῆται, ὅτι εἶναι συνεργασία κεφαλῆς πρὸς μέλη, ἥτοι ὅτι ἐπικρατεῖ σχέσις ἐξαρτήσεως καὶ ὑποταγῆς τοῦ ἀνθρωπίνου πρὸς τὸ θεῖον. «Ὁ Θεὸς ἐπέταξε, μηδὲν περαιτέρω ζητεῖ· βασιλεύς ἐστὶν ὁ νομοθετῶν· αἰδέσθητι τοῦ κελεύοντος τὸ ἀξίωμα καὶ μετὰ πάσης ὑπάκουε τῆς προθυμίας»². Ἡ θεοσύστατος ἱεραρχία εἶναι κεκλημένη νὰ διατηρήσῃ ζῶσαν τὴν πεποιθήσιν ταύτην εἰς τὰς συνειδήσεις τῶν πιστῶν, δεδομένου ὅτι ἡ ὑψίστη ἀποστολὴ τῆς ἱεραρχίας εἶναι ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἀμέσου ἐπικοινωνίας τῶν πιστῶν μετὰ τῆς θείας αὐτῶν κεφαλῆς καὶ οὐχὶ ἡ καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἐξασθένεισι τῆς ὡς ἄνω ἀληθείας διὰ τῆς προβολῆς καὶ ὑπερεξάρσεως τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος. «Μὴ τοίνυν προσέχωμεν ταῖς αἰρέσεσι· θεμελίον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον. Ἐπὶ τοῦτον οὖν οἰκοδομῶμεν καὶ ὡς θεμελίου ἐχώμεθα, ὡς κλῆμα ἀμπέλου καὶ μηδὲν ἔστω μέσον ἡμῶν καὶ τοῦ Χριστοῦ· ἂν γὰρ γένηται τι μέσον εὐθέως ἀπολλύμεθα. Καὶ γὰρ τὸ κλῆμα κατὰ τὸ συνεχὲς ἔλκει τὴν ποιότητα καὶ ἡ οἰκοδομὴ κατὰ τὸ κεκολληθῆναι ἔστηκεν· ὡς ἂν διαστῆ, ἀπόλλυται, οὐκ ἔχουσα ποῦ ἐρείσει ἑαυτήν. Μὴ τοίνυν ἀπλῶς ἐχώμεθα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ κολληθῶμεν αὐτῶ»³. Ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει «πρόβατα καὶ ποιμένες πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην εἰσι διαίρεσιν, πρὸς δὲ τὸν Χριστὸν πάντες πρόβατα. Καὶ γὰρ οἱ ποιμαίνοντες καὶ οἱ ποιμαινόμενοι ὑφ' ἑνὸς τοῦ ἄνω ποιμένος ποιμαίνονται»⁴.

3. Αἱ ιδιότητες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἰδίᾳ ἡ ἀγιότης τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ἐκκλησία ὡς ἐν Σῶμα Χριστοῦ καὶ ἔχουσα μίαν κεφαλὴν, τὸν Κύριον, δὲν εἶναι δυνατόν, εἰ μὴ νὰ εἶναι «μία, ἀγία, καθολικὴ». Ἀνάγουσα δὲ τὴν ἀπαρχὴν τῆς ὀργανώσεώς της κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς ἀποστόλους εἶναι καὶ «ἀποστολική»⁵.

δὲν ἀποκλείουσιν ἀλλήλους, ἀλλὰ τοῦναντίον συνεργοῦσιν ἀρμονικῶς καὶ συνηνωμένως ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ὑποκειμενικῆς προσοικειώσεως τῆς ἀπολυτρώσεως ὑφ' ἑκάστου ἀνθρώπου διὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ ὁποίου ἀμφότεροι εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖου.

1. Πρβλ. Περὶ μετανοίας, ὁμιλ. 6, 5. P.G. 49, 322. Πρβλ. Romano Guardini, Vom Sinn der Kirche, Mainz 4η ἐκδ. 1955 σελ. 39 ἐξ.

2. Κατὰ Ἰουδαίων λόγ. 4, 2. P.G. 48, 873.

3. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 8, 4. P.G. 61, 72.

4. Εἰς τὴν Ἀνάληψιν, ὁμιλ. 12. P.G. 52, 784.

5. Αἱ διὰ τὸ δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας ἔχουσαι μεγίστην σημασίαν ιδιότητες τῆς Ἐκκλησίας («μία», «καθολικὴ» καὶ «ἀποστολικὴ») ἀπασχολοῦν ἡμᾶς ἐν ἐκτάσει ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τῆς ἐργασίας ἡμῶν «Ἡ οὐσία καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν διδασκαλίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου» καὶ δὴ ἐν τῷ κεφ. περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἐνιαίου καὶ αὐτοτελοῦς ὀργανισμοῦ ἐφωδιασμένου διὰ πρωτογενεῶς ἐξουσίας.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἅγια καθ' ἑαυτήν, ἥτοι ὄντολογικῶς, «καθ' ὅσον εἶναι θείας προελεύσεως ἅγιον σῶμα, ἔχον κεφαλὴν μὲν τὸν Χριστόν, ψυχὴν δὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, οὕτω δὲ εἶναι ἠνωμένη μετὰ τοῦ Παναγίου Θεοῦ»¹. Ἡ συνένωσις τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ Θεανθρώπου Κυρίου συνεπήγετο τὸν τέλειον ἐξαγιασμόν αὐτῆς. «Καὶ τοῦτο θαυμάζων ὁ Παῦλος ἔλεγε· Μόλις γὰρ ὑπὲρ δικαίου τις ἀποθανεῖται· καὶ πάλιν· Εἰ ἔτι ἁμαρτωλῶν ἡμῶν ὄντων ὁ Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε. Καὶ τοιαύτην λαβὼν, καλλωπίζει αὐτὴν καὶ λούει καὶ οὐδὲ τοῦτο παραιτεῖται. Ἴνα αὐτὴν ἀγιάσῃ, φησί, καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι. Ἴνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπῖλον ἢ ῥυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾖ ἅγια καὶ ἄμωμος»². Ἡ ἀδιάσπαστος μετὰ τοῦ Κυρίου ἔνωσις καὶ ἡ συνεχὴς Αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ παρουσία περιφρουρεῖ τὴν ἀγιότητα τῆς Ἐκκλησίας, διότι «ὁ ἡμέτερος νυμφίος μένει διηνεκῶς ἡμᾶς ἀγαπῶν καὶ ἐπιτεινὼν τὸν πόθον»³. Ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι μόνον ἅγια καθ' ἑαυτήν, οὐδὲ δέχεται μόνον τὴν ἀγιότητα, ἀλλὰ καὶ μεταδίδει αὐτήν. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἐργαστήριον ἀγιότητος, εἶναι τὸ μοναδικὸν ὄργανον, δι' οὗ μεταδίδεται ἡ ἀγιάζουσα τοὺς πιστοὺς Θεῖα Χάρις. «Ἰατρεῖον ὁ οἶκος οὗτος ἐστὶν πνευματικόν»⁴. Διὰ τῶν μυστηρίων ἰδίᾳ τοῦ βαπτίσματος⁵

1. Ἰωάν. Καρμίρη, ἔνθ' ἄν. σελ. 151.

2. Εἰς Ἐφεσ. ὁμίλ. 20, 2. P.G. 62, 137. Πρβλ. Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον..., 2. P.G. 51, 227 ἐξ. «Καὶ πῶς ἡγάπησεν ὁ Χριστὸς, εἶπέ μοι. Ὅτι παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ αὐτῆς... Ἄλλ' ἴδωμεν μὴ ποτε τὸ κάλλος τῆς νόμφης ἐπεσπάστω τὸν νυμφίον καὶ ἡ ἀρετὴ τῆς ψυχῆς. Οὐκ ἔστι τοῦτο εἰπεῖν. Ὅτι γὰρ δυσειδὴς ἦν καὶ ἀκάθαρτος, ἄκουσον τῶν ἐξῆς. Εἰπὼν γάρ, Παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ αὐτῆς, ἐπήγαγεν, ἵνα ἀγιάσῃ αὐτὴν καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος. Εἰπὼν δέ, Καθαρίσας αὐτήν, ἔδειξεν ἀκάθαρτον οὖσαν ἐμπροσθεν καὶ ἐναγῆ καὶ οὐκ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ τὴν ἐσχάτην ἀκαθαρσίαν· κνίσση γὰρ καὶ καπνῷ καὶ λύθρῳ καὶ αἵματι, καὶ μυριάκις ἐτέραις τοιαύταις κατερρυπόυτο κηλῖσιν. Ἄλλ' ἔμωσ οὐκ ἐβδελύξατο τὴν ἀμορφίαν, ἀλλὰ μετέβαλε τὴν ἀηδίαν, μετέπλασε, μετερρύθμισεν, ἀφῆκε τὰ ἡμαρτημένα... Οὐ γὰρ τὴν ἀκαθαρσίαν αὐτῆς μόνον ἀπέσμηξεν, ἀλλὰ καὶ τὸ γῆρας ἀπέφυσε, τὸν παλαιὸν ἀποδύσας ἄνθρωπον, τὸν ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων συγκεῖμενον. Καὶ τοῦτο αὐτὸς αἰνιττόμενος πάλιν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· Ἴνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν Ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπῖλον ἢ ρυτίδα· οὐ γὰρ καλὴν μόνον ἐποίησεν, ἀλλὰ καὶ νέαν, οὐ κατὰ τὴν τοῦ σώματος φύσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῆς προαιρέσεως ἔξιν. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ θαυμαστόν, ὅτι λαβὼν ἀμορφον καὶ δυσειδῆ καὶ αἰσχροὺν καὶ γεγηρακυῖαν οὐτε ἐβδελύξατο τὴν ἀμορφίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς θάνατον ἐϋτόν παρέδωκε καὶ μετερρύθμισεν αὐτὴν εἰς κάλλος ἀμήχανον».

3. Εἰς Ψαλμ. 5, 2. P.G. 55, 62. Πρβλ. Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον..., 2 P.G. 51, 228 «... ἀλλ' ἔτι καὶ μετὰ τοῦτο πολλὰκις ῥυπουμένην, κηλιδουμένην ὁρῶν οὐκ ἐκβάλλει, οὐδὲ ἀπορρήγγυσιν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ μένει θεραπεύων καὶ διορθούμενος».

4. Εἰ. Ἰωάν. ὁμίλ. 2, 5. P.G. 59, 36.

5. Πρβλ. Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι..., Κατήχ. 1, 2. P.G. 49, 226· «Μὴ πλανᾷσθε· οὔτε εἰδωλολάτραι οὔτε πόρνοι οὔτε μοιχοὶ οὔτε μαλακοὶ οὔτε ἀρσενικοῖται οὔτε πλεονέκται, οὐ μέθυσοι, οὐ λοιδοροὶ, οὐχ ἄρπαγες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι. Καὶ τι τοῦτο πρὸς τὰ εἰρημμένα φησί; Τὸ γὰρ ζητούμενον δεῖξαι, εἰ πάντα ἐκκαθαίρει ταῦτα ἡ

καὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας¹ παρέχεται τοῖς ἀνθρώποις ἢ ἄφεσις τῶν ἀμαρτιῶν καὶ ἡ ἀναγέννησις εἰς τὴν νέαν ἐν Χριστῷ καὶ ἀγίαν ζωὴν. Ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον εἶναι ἡ «κοινὴ μήτηρ»², δι' ἧς καὶ μόνον ἀναγεννῶνται οἱ πιστοί, διότι «habere non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem»³. Ἄλλ' αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ ὑψιστος τῆς Ἐκκλησίας σκοπός, ἦτοι τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς, ὑποδηλοῖ ταυτοχρόνως, ὅτι τὰ ἐπὶ γῆς μέλη τῆς εἶναι ὀτελῆ καὶ ἀμαρτωλά, εἶναι οἱ ἐν τῷ γίνεσθαι πολῖται τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.⁴ Ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι μαγικός τις ὀργανισμός, οὐδὲ τὰ ὑπ' αὐτῆς χρησιμοποιούμενα ἁγιαστικὰ μέσα μεταβάλλουν ὡς διὰ μαγείας τὰ μέλη τῆς. Ὡς ἐλευθεροὶ ἄνθρωποι οἱ πιστοὶ καλοῦνται ἐλευθέρως νὰ οἰκιοποιηθοῦν τὰ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπάρχοντα μέσα τοῦ ἁγιασμοῦ «ἵνα μάθῃς ὅτι οὔτε βάπτισμα, οὔτε ἀμαρτημάτων ἄφεσις, οὐ γνῶσις, οὐ μυστηρίων κοινωνία, οὐ τράπεζα ἱερά, οὐχ ἡ ἀπόλαυσις τοῦ σώματος, οὐχ ἡ κοινωνία τοῦ αἵματος, οὐκ ἄλλο τούτων οὐδὲν ἡμᾶς ὠφελεῖσαι δυνήσεται, ἐὰν μὴ βίον ὀρθὸν καὶ θαυμαστὸν καὶ πάσης ἀμαρτίας ἀπηλλαγμένον ἔχωμεν»⁵. Ἀκριβῶς δὲ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἔγκριται ἡ τραγωδία τῆς ἐπὶ γῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ⁶.

τοῦ λουτροῦ δύναμις. Οὐκοῦν ἄκουσον τῶν ἐξῆς· Καὶ ταῦτα τινες ἦτε, ἀλλ' ἀπελούσασθε, ἀλλ' ἠγιάσθητε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἡμεῖς μὲν ὑπισχνούμεθα δεῖξαι ὑμῖν καθαρὸς πορνείας γενομένους ἀπάσης τοὺς τῷ λουτρῷ προσόντας· ὁ δὲ λόγος πλέον ἀπέδειξεν οὐ καθαρὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἁγίους καὶ δικαίους γενομένους· οὐ γὰρ εἶπεν, Ἀπελούσασθε, μόνον, ἀλλὰ καὶ ἠγιάσθητε καὶ ἐδικαιώθητε». Πρβλ. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 3, 3.P.G. 61, 26 «οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος ἀδύνατον μὲν γὰρ χωρὶς αὐτοῦ σωθῆναι».

1. Πρβλ. εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 46, 3; P.G. 59, 261. Εἰς Ματθ. ὁμιλ. 82, 1. 58, 739. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 24, 5. P.G. 61, 205.

2. Κατὰ Ἰουδαίων, λογ. 1, 9. P.G. 48, 856.

3. Κυπριανοῦ, De unit. Eccl. 6. Ἐπιστ. 73, 21. P.L. 3, 1122. 4, 502.

4. Πρβλ. O. Cullmann, ἐνθ' ἄν. σελ. 41.

5. Εἰς τὸ Ἀποστ. ῥητὸν «Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν...», 6. P.G. 51, 250.

6. Πρβλ. Καὶ τὰ ἕσα ἀξιοσημείωτα ἀναγράφει ὁ Karl Adam, ἐνθ' ἄν. σελ.

97 ἐξ. «Die Gegenwartskirche ist noch nicht das ganze, volle Gottesreich. Es ist noch ein Weizenfeld mit vielem Unkraut, ein Netz mit guten und schlechten Fischen. Wohl ist der Geist, der sie durchherrscht, der Geist Jesu. Wohl sind die Kräfte, die sie durchpulsen, die Lebensmächte des Auferstandenen. Aber die Menschen, in denen dieses göttlichen Leben sich auswirkt, sind ihrem verderbten Fleisch und Blut verhaftet, und darum sind es unfertige Menschen, und sie werden es bleiben, bis des Herr kommt. Und daneben wird es sogar Menschen geben, in denen Gottes Wort nicht Wurzel geschlagen hat, die als Unkraut weiter wachsen bis zur Ernte. Das ist das Tragische an der Kirche und dem Gottesreich der Gegenwart, des Abstand ihrer zeitlichen Erscheinung von ihrer göttlichen Berufung und von dem Grossen und Heiligen, das in ihr lebt. Aber unsere Hoffnung trägt nicht: Diese Tragik wird an jenem Tag ihre befreiende Auflösung finden da Christus erscheint. Von allem Unvollkommenen und Kläglichen, von aller Sünde hinweg die der Gläubige schmerzvoll

Ἡ κατὰ τὸ ἐν αὐτῇ θεῖον καὶ τὰ μέσα τοῦ ἁγιασμοῦ, ἅγια κατὰ τὴν οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας παρέχει τὰ μέσα αὐτὰ καὶ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ ἀτελῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἀνθρώπων. Τὸ θεῖον ὑποδέχεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐκπροσωπεῖ ὁ ἁμαρτωλὸς ἀνθρώπος! Οὕτω δέ, ἐνῶ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἐν αὐτῇ θείου ἡ Ἐκκλησία ἐμφανίζεται ὡς ὁ ἁγιώτατος καὶ τελειότατος ὄργανισμός καὶ πραγματοποιεῖ τὰς ἁγιωτέρας, εὐγενεστέρας καὶ ὠραιότερας σελίδας τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας καὶ τῆς καθόλου δημιουργίας, προδίδεται πλειστάκις ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀνθρωπίνου, εἴτε τοῦτο ἐμφανίζεται ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ἐν αὐτῇ ἱεραρχίας, εἴτε ὑπὸ τῶν ἀπλῶν πιστῶν. Οὗτος εἶναι ὁ μέγας σταυρὸς τῆς στρατευομένης ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίας, ὃν αὕτη καλεῖται νὰ φέρῃ μέχρι τῆς δευτέρας ἐνδόξου τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. Δέον ὅμως νὰ τονισθῇ, ὅτι οὐδὲν ἡ ἁμαρτωλότης τῶν μελῶν αὐτῆς θίγει καθ' οἰονδήποτε τρόπον τὴν οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας ὡς τοῦ ἁγιωτάτου καὶ τελειοτάτου καθιδρύματος. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι καὶ παραμένει κατὰ τὴν οὐσίαν τῆς ὁ αὐτὸς τέλειος, θεῖος καὶ ἀνθρώπινος ὄργανισμός, ὅπως ἐνεφανίσθη κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς. Θὰ εἶναι πάντοτε ἠνωμένη μετὰ τῆς ἁγίας αὐτῆς κεφαλῆς, μετὰ τοῦ μόνου ἁγίου Κυρίου Ἰησοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ θὰ δέχεται εἰς τὸ διηνεκὲς τὸν ἁγιασμόν. Αὐτὸς δὲ ἀκριβῶς εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, ἐνῶ πλειστάκις θρηνεῖ διὰ τὴν κατάπτωσιν τῆς Ἐκκλησίας¹, ταυτοχρόνως εἶναι ὁ ὑπεροχώτερος αὐτῆς ὕμνητής. Ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐγνώριζε νὰ διακρίνῃ ὑπὸ τὴν μορφήν τὴν οὐσίαν, ὑπὸ τὸ πρόσκαιρον τὸ αἰώνιον, ὑπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν καὶ ἁμαρτωλότητα, τὸ Πανάγιον καὶ Ζωοποιὸν Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ὅπερ συνεχῶς καὶ ἐν πολλοῖς ἀνεπαίσθητως τελειοῦν τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀνθρώπινον στοιχεῖον θὰ ἀποκαλύψῃ κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν τὴν Ἐκκλησίαν ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἀγνότητι. Διὸ καὶ καλεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ μείνουν ἀρρηκτικῶς συνδεδεμένοι μετὰ τῆς

an sich und an den übrigen Gliedern seiner Kirche wahrnimmt, richtet er seinen Blick genau so wie die ersten Christen von Korinth und Thesalonich-hoffnungsbeschwingt auf jenen Tag, da der Bräutigam kommt. Maranathâkomme, Herr Jesus».

1. Πρβλ. Εἰς Α' Κορ. ὁμιλ. 36, 4. P.G. 61, 312 ἐξ. «Οὕτω γὰρ ἐν πάσαις, φησί, τοῖς Ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων διδάσκω· Ἐπιπέσει φρικωδέστερον τοῦτον γένουσι· ἂν τῶν πραγμάτων; Καὶ γὰρ οὐρανὸς ἡ Ἐκκλησία τότε, τοῦ Πνεύματος πάντα δημαγωγούντος καὶ τῶν προεστώτων ἕκαστον κινούντος καὶ ἐνθουσι ποιοῦντος. Ἀλλὰ νῦν τὰ σύμβολα κατέχουσι τῶν χαρισμάτων ἐκείνων μόνον. Καὶ γὰρ καὶ νῦν δύο ἢ τρεῖς λέγομεν καὶ ἀνὰ μέρος καὶ ἑτέρου σιγῶντος ἕτερος ἄρχεται· ἀλλὰ σημεῖα ταῦτα μόνον ἐστὶν ἐκείνων καὶ ὑπομνήματα. Διὸ ἐπειδὴν ἀρξώμεθα λέγειν, ὁ λαὸς ἀντιφθέγγεται, τῷ Πνεύματι σου, δεικνὺς ὅτι τὸ παλαιὸν οὕτως ἔλεγον, οὐκ οἰκεία σοφία, ἀλλὰ τῷ Πνεύματι κινούμενοι. Ἄλλ' οὐχὶ νῦν· τὸ ἑαυτοῦ λέγω τέως· Ἄλλ' εἰκεν ἡ Ἐκκλησία νῦν· γυναικὶ τῆς παλαιᾶς εὐημερίας ἐκπεσοῦσα καὶ τὰ σύμβολα κατεχοῦσα πολλαχοῦ μόνον τῆς ἀρχαίας εὐπραγίας ἐκείνης, καὶ τὰς μὲν θήκας τῶν χριστῶν ἐπιδεικνυμένη καὶ τὰ κιβώτια, τὸν δὲ πλοῦτον ἀφηρημένη· ταῦτα προσείκεν ἡ Ἐκκλησία νῦν. Καὶ οὐ χαρισμάτων ἐνεκεν τοῦτω λέγω· οὐδὲ γὰρ ἦν θεῖον, εἰ τοῦτο ἦν μόνον· ἀλλὰ καὶ βίου καὶ ἀρετῆς».

Ἐκκλησίας. «Μένε εἰς Ἐκκλησίαν καὶ οὐ προδίδουσαι ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἐὰν δὲ φύγης ἀπὸ Ἐκκλησίας, οὐκ αἰτία ἡ Ἐκκλησία. Ἐὰν μὲν γὰρ ἦς ἔσω, ὁ λύκος οὐκ εἰσέρχεται ἐὰν δὲ ἐξέλθῃς, ἔξω, θηριάλωτος γίνῃ»¹. Μόνον διὰ τῆς θεωρήσεως τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἐνιαίου θείου καὶ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ καὶ διὰ τῆς ἀρρήκτου μετὰ τῆς θείας κεφαλῆς ἐνώσεως δύναται ὁ πιστὸς νὰ διαπιστοῖ, ὅτι «οὐδαμοῦ κύματα ἐνταῦθα (δηλ. ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ), οὐδαμοῦ ταραχὴ· ἀλλ' εὐλογία καὶ εὐχαὶ καὶ ὀμιλία πνευματικὴ καὶ μετástασις εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ ἐντεῦθεν ἤδη τὸν ἀρραβῶνα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν λαβὼν ἀπῆεις»², μετὰ δὲ τοῦ θείου Χρυσοστόμου ν' ἀναφωνῇ· «Τίς γὰρ τοιοῦτος λιμὴν, οἶος ἡ Ἐκκλησία; τίς τοιοῦτος παράδεισος, ὡς ἡ σύνοδος ἡ ἡμετέρα; Οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα ὄφις ἐπιβουλεύων, ἀλλ' ὁ Χριστὸς μυσταγωγῶν· οὐκ ἔστιν Εὐα ὑποσκελιζουσα, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία ὀρθοῦσα· οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα φύλλα δένδρων, ἀλλ' ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος, οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα φραγμὸς ἀκανθῶν, ἀλλ' ἄμπελος εὐθηνούσα. Ἐὰν δὲ ἀκανθῶν εὐρω, εἰς ἐλαία· μεταφέρω· οὐ γὰρ ἀπορία φύσεως τὰ ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐλευθερία προαιρέσεως τετίμηται»³.

4. Ὁ θρίαμβος τῆς Ἐκκλησίας. «Ὅτι πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. Μὴ γὰρ ἴδῃς, ὅτι ῥῆμα ἦν, ἀλλ' ὅτι ῥῆμα Θεοῦ»⁴.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον τὸ παντοδύναμον ἐπὶ γῆς καθίδρυμα⁵, ταυτοχρόνως ὅμως ἐμφανίζεται ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ὡς ἀσθενέστατος ὀργανισμὸς ἔτοιμος νὰ καταρρεύσῃ ὑπὸ τὰ πλήγματα τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν τῆς ἐχθρῶν. Οὐδεμία δύναμις ἠδυνήθη μέχρι σήμερον, οὐδὲ θὰ δυνήθῃ μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων νὰ κατισχύσῃ αὐτῆς· καὶ ὅμως οἱ κατὰ καιροὺς ἐχθροὶ τῆς ἐπίστευον, ὅτι δὲν ἀπομένει ἢ ἐν βῆμα, ἵνα

1. Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἔξω εὐρεθεὶς Εὐτρόπιος..., ὀμιλ. 1. P.G. 52, 397.

2. Πρὸς τοὺς ἐγκαταλειψάντες τὴν σύνοψιν..., 2. P.G. 51, 69.

3. Περὶ μετανόιας, ὀμιλ. 8, 1. P.G. 49, 335 ἐξ. Παρ' ὅλας τὰς ἀμελείας καὶ τὰς παρεκτροπὰς τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ τὴν πολυτιμωτέραν δωρεάν τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ μοναδικὸν ὄργανον ἀγιασμοῦ. Εἶναι δὲ ἐξόχως ἐνδεικτικὸν τῆς μεγίστης σπουδαιότητος τῆς Ἐκκλησίας τὸ ὑπὸ τοῦ K a r l A d a m ἐν τῷ περιφύμῳ βιβλίῳ του, Das Wesen des Katholizismus, Düsseldorf 1946 σελ. 293, τεθὲν ἐρώτημα: «Was wäre der Himmel ohne Gott? Was wäre die Erde ohne diese Kirche?».

4. Εἰς τὴν ἐπιγραφήν τῶν Πράξε. τῶν Ἀποστόλων..., ὀμιλ. 2, 1. P.G. 51, 79. Πρβλ. αὐτόθι· «Καὶ γὰρ τὸν οὐρανὸν ῥήματι ἐστέρησεν ὁ Θεὸς καὶ τὴν γῆν ῥήματι ἐθεμελίωσεν ἐπὶ τῶν ὕδατων, τὴν πυκνὴν ταύτην καὶ βαρεῖαν φύσιν ἐπὶ τῆς χαυνοτάτης ἐκεῖνης καὶ διαρροῦσης ποιήσας φέρεσθαι· καὶ τὴν θάλασσαν τὴν ἀφόρητον ταῖς βίαις, ἐκείνην τὴν τοσαῦτα ἔχουσαν κύματα, ἀσθενεῖ τεχνίῳ τῇ ψάμμῳ πανταχόθεν ἐτείχισε διὰ ῥήματος. Ὁ τοίνυν διὰ ῥήματος τὸν οὐρανὸν στερεώσας, τὴν γῆν θεμελιώσας, τὴν θάλασσαν περιφράξας, τί θαυμάζεις, εἰ τὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ θαλάσσης τιμιωτέραν Ἐκκλησίαν διὰ τοῦ ῥήματος τούτου πάλιν ἐτείχισεν;» Πρβλ. Γ ε ρ. Κ ο ν ι δ ἄ ρ η, Ἡ διαμόρφωσις, 3ῶθ' ἄν. σελ. 10.

5. Πρβλ. Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἔξω εὐρεθεὶς Εὐτρόπιος... 2. P.G. 52, 397. Ὁμιλία πρὸ τῆς ἐξορίας. P.G. 52, 427 ἐξ.

ρίψωσιν αὐτήν ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς ἐκμηδενίσεως καὶ τῆς λήθης, εἰς ἣν ὅμως τελικῶς περιήρχοντο οἱ ἴδιοι¹. Ἡ Ἐκκλησία θριαμβεῖ συνεχῶς ἐν μέσῳ καὶ παρὰ τὰς ἀθλιότητας πλείστων ἐκ τῶν μελῶν της καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ προσδίδει ὅλον τὸ τραγικὸν μεγαλεῖον εἰς τὸν θρίαμβον τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀποκαλύπτει «ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνῃ δύναμις, ἀλλὰ θεία χάρις ταύτην γεωργεῖ τὴν Ἐκκλησίαν»².

Ἡ Ἐκκλησία ἐμφανίζεται ἐνώπιον τῶν ἔξωθεν καὶ ἐπιπολαίως θεωμένων αὐτὴν ὡς ἐν *complexio oppositorum*, ὡς ἐν σύνολον ἀντιτιθεμένων στοιχείων καὶ χρειάζεται ἡ πίστις, ἥτις ἀναδεικνύει τὰς μεγάλας μορφάς, ἵνα εἰσδύσῃ τις διὰ τῆς ἐπιφανείας εἰς τὴν οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ συλλάβῃ ἀνεπηρέαστος καὶ ἀπροκατάληπτος ὅλον τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἀληθῆ φύσιν της, ἥτις ἐρμηνεύει τὴν μέχρι τοῦδε θαυμαστὴν καὶ παρὰ πᾶσαν ἀνθρωπίνην προσδοκίαν πορείαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ διαγράφει καὶ τὸν τελικὸν της θρίαμβον.

Δημιουργὸς αἰτία τοῦ θρίαμβου τῆς Ἐκκλησίας εἶναι κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον αὐτὴ αὐτὴ ἡ οὐσία της, ὡς θεοῦ καὶ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, ὅστις ἀντλεῖ τὴν παντοδυναμίαν του ἐκ τῆς θείας αὐτῆς κεφαλῆς³. Συνεπῶς αἱ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιθέσεις, ἀποτελοῦσαι ἐπίθεσιν κατ' αὐτῆς τῆς θείας θείας Κεφαλῆς της⁴ οὐ μόνον δὲν ἐξασθενοῦν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ τὴν γιγαντῶνουν «Παῦσαι κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τὰ ὄπλα κινῶν· ἐπὶ γῆς τὸ ποιμνιον καὶ ὁ ποιμαίνων ἐν οὐρανῷ· ἐπὶ γῆς αἱ κληματίδες καὶ ἐν οὐρανῷ ἡ ἄμπελος· ἂν δὲ ἐκτέμῃς τὰς κληματίδας, πολλαπλασιάσεις τὴν ἄμπελον»⁵. Τὸ γεγονός τῆς ὑπ' Αὐτοῦ

1. Πρβλ. Ὀμιλία πρὸς τῆς ἐξορίας, 2. P.G. 52, 429· «Εἰ ἀπιστεῖς τῷ λόγῳ, πιστεῦε τοῖς πράγμασι. Πόσοι τύρανοι ἠθέλησαν περιγενέσθαι τῆς Ἐκκλησίας; πόσα τήγανα; πόσοι κάμινοι, θηρίων ὀδόντες, ξίφη ἠκονημένα; καὶ οὐ περιεγενόντο. Ποῦ οἱ πολεμήσαντες; Σοίστηνται καὶ λήθη παραδίδονται. Ποῦ δὲ ἡ Ἐκκλησία; Ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπει. Τὰ ἐκείνων ἔσβεσται, τὰ ταύτης ἀθάνατα».

2. Εἰς τὸν παραλυτικὸν..., 1. P.G. 48, 802. Πρβλ. H. Dieckmann, ἐνθ' ἂν. σελ. 117 «So wird die Kirche zum Wunder dieser Welt der Wandelbarkeit und Vergänglichkeit, zum Zeichen der Völker (is. 11, 12). Christus ist mit ihr. Mit ihm wandert sie durch die Jahrhunderte, durch alle ihre Gefahren und Nöte und Kämpfe».

3. Πρβλ. Πρὸς τε Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας..., ὄμιλ. 1. P.G. 48, 813. «Ὅτι τὸ χριστιανῶν γένος αὐτὸς ἐφύτευσεν· οὐ γὰρ δὴ καὶ πρὸς τοῦτο ἀντρεῖ, ὅτι τὰς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησίας αὐτὸς ἐπέζητο». Πρβλ. εἰς Γέν. ὄμιλ. 42, 1. P.G. 54, 386. «Ὁ δὲ Δεσπότης ὁ ἡμέτερος οὐχ οὕτως, ἀλλὰ συναγωνίζεται καὶ ὀρέγει καὶ συνεπάπτεται καὶ μονοουχὶ πανταχόθεν τὸν ἀντίπαλον ὑποτεταγμένον ἡμῶν παραδίδωσι καὶ πάντα ποιεῖ καὶπραγματεύεται, ὥστε δυνήθῃαι ἡμᾶς καταγωνίσασθαι καὶ τὴν νίκην ἄρασθαι, ἵνα τὸν ἀμάραντινον στέφανον ἐπιθῇ τῇ ἡμετέρᾳ κεφαλῇ».

4. Πρβλ. Εἰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ὄμιλ. 19, 3. P.G. 60, 153· «Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις. Ὡσεὶ ἔλεγες· Μὴ νομίσης πρὸς ἀνθρώπους εἶναι σοὶ τὸν πόλεμον».

5. Εἰς τὸν Ἅγιον μάρτυρα Ρωμανόν, λογ. 2, 3. P.G. 50, 616.

τοῦ Κυρίου διακυβερνήσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ καθοδηγήσεώς της πρὸς τὸν τελικὸν θρίαμβον ἀποδεικνύεται·

α) Ἐκ τῆς ῥαγδαίας καὶ τεραστίας ἐπεκτάσεως τῆς Ἐκκλησίας· «Μὴ γὰρ ἐπειδὴ ῥῆμά ἐστι βραχύ, τὸ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν παραδράμης, ἀπλῶς, ἀλλ' ἀνάπτωξον τῇ διανοίᾳ καὶ ἐννόησον ἡλικίον ἐστὶ τὴν ὑφ' ἡλίῳ κειμένην ἅπασαν Ἐκκλησίαν ἐν χρόνῳ βραχεὶ τοσούτων ἐμπλήσαι, ἔθνη μεταχθῆναι τοσαῦτα, μετὰ τυραννίδα, κακίας ἰσχύϊν ὥσπερ κόνιν ἀπελάσαι καὶ βωμοὺς καὶ ναοὺς καὶ ξόανα καὶ τελετὰς καὶ τὰς ἐναγεῖς ἐορτὰς καὶ τὴν ἀκάθαρτον κνίσσαν ὥσπερ καπνὸν τινα ἀφανίσαι καὶ πανταχοῦ θυσιαστήρια ἀναστήσαι, ἐν τῇ Ῥωμαίων χώρᾳ, ἐν τῇ Σκυθῶν, ἐν τῇ Μαύρων, ἐν τῇ Ἰνδῶν· τί λέγω; ὑπὲρ τὴν οἰκουμένην τὴν καθ' ἡμᾶς. Καὶ γὰρ αἱ Βρετανικαὶ νῆσοι, αἱ τῆς θάλαττης ἐκτὸς κείμεναι ταύτης καὶ ἐν αὐτῷ οὔσαι τῷ ὠκεανῷ τῆς δυνάμεως τοῦ ῥήματος ἤσθοντο· καὶ γὰρ κάκεῖ Ἐκκλησίαι καὶ θυσιαστήρια πεπηγάσιν»¹.

β) Ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως μέσων καὶ προσώπων, ἅτινα ἤτο ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχουν κατ' ἀνθρώπινον κριτήριον τὴν ἐπικράτησιν τῆς Ἐκκλησίας· «Καὶ ταῦτα κατάρθωσεν, οὐχ ὅπλοις χρώμενος, οὐ χρήματα δαπανῶν, οὐ στρατόπεδα κινῶν, οὐ πολέμους ἀναρριπίζων, ἀλλὰ δι' ἔνδεκα ἀνθρώπων τὴν ἀρχήν, ἀσήμεων, εὐτελῶν, ἀμαθῶν, ἰδιωτῶν, πενήτων, γυμνῶν, ἀόπλων, ἀνυποδῆτων, μονοχιτώνων»².

γ) Ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, τὸ ὅποιον ἀπῆτει ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀπαρνηθοῦν αὐτὸν τὸν «ἐαυτόν» τους, τὰς ἐπὶ γενεὰς διαμορφωθείσας κακὰς τῶν ἔξεις, αἵτινες εἶχον μεταβληθῆ εἰς δευτέραν φύσιν. Ἡ δύναμις ὅμως τοῦ θεοῦ Ἰδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἀπεῖσαι ἠδυνήθη τοσοῦτα φύλα ἀνθρώπων, οὐ περὶ τῶν παρόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν μελλόντων φιλοσοφεῖν καὶ νόμους πατρῶους ἀνασπάσαι καὶ παλαιὰ ἔθνη τοσοῦτω ῥιζωθέντα χρόνῳ ἐκ ριζῶν ἀνελεῖν καὶ ἕτερα ἀντιφυτεῦσαι καὶ τῶν εὐκόλων ἀπαγαγόντα εἰς τὰ δύσκολα ἐμβαλεῖν τὰ αὐτοῦ»³.

δ) Ἐκ τῆς ὑπερνικήσεως τῶν ἀνυπερβλήτων, ὡς θὰ ἐνόμιζέ τις, ἐμποδίων καὶ ἐπιθέσεων ἐκ μέρους τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς, τῶν σοφῶν καὶ λοιπῶν σπουδαίων παραγόντων τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Οὕτως ὁ Χρυσόστομος ἀπειθυνόμενος πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς διακηρύσσει, ὅτι «τὰ μὲν γὰρ παρ' ἡμῶν, ἃ φατε πλάσματα εἶναι, καὶ τύραννοι καὶ βασιλεῖς καὶ λόγων ἄμαχοι σοφισταί, ἤδη δὲ καὶ φιλόσοφοι καὶ γόητες καὶ μάγοι καὶ δαίμονες καθελεῖν ἐσπούδασαν καὶ ἐξησθένησεν εἰς αὐτοὺς ἡ γλῶσσα αὐτῶν, κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον, καὶ βέλη νηπίων ἐγενήθησαν αἱ πληγαὶ αὐτῶν. Οἱ μὲν βασιλεῖς τοσοῦτον ἐκέρδανον ἐκ τῆς καθ' ἡμῶν ἐπιβουλής, ὅσον θηριωδίας δόξαν παρὰ πᾶσιν λαβεῖν. Διὰ γὰρ

1. Πρὸς τε Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας..., 12 P.G. 48, 829 ἐξ.

2. Πρὸς τε Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας..., 1. P.G. 48, 814.

3. Πρὸς τε Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας..., 1. P.G. 48, 814.

τὸν κατὰ μαρτύρων θυμὸν εἰς τὴν τῆς κοινῆς φύσεως ἐξενεχθέντες ἀπήνειαν, μυρίους ἑαυτοὺς οὐ συνείδον περιβαλόντες ὄνειδισιν. Οἱ δὲ φιλόσοφοι καὶ δεινοὶ ῥήτορες δόξαν πολλήν, οἱ μὲν ἐπὶ σεμνότητι, οἱ δὲ ἐπὶ λόγων δυνάμει παρὰ τοῖς πολλοῖς ἔχοντες, μετὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς μάχην καταγέλαστοι γεγόνασιν καὶ παίδων ληρούντων ἀπλῶς οὐδὲν διαφέρειν ἔδοξαν»¹.

ε) Ὁ δὲ θρίαμβος τῆς Ἐκκλησίας ἐναντίον τῶν κατ' αὐτῆς ἐπιθέσεων εἶναι τοσοῦτον πλεόν θαυμαστός, ὅσον εὕρισκετο εἰσέτι εἰς τὰ πρῶτα αὐτῆς βήματα ἢ νεοπαγῆς Ἐκκλησία, ὅτε ἐκλήθη νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας διαρκέσασαν τρομερὰν κατ' αὐτῆς ἐπίθεσιν ὑπὸ τοῦ πανισχύρου, ὡς ἐφαίνετο, εἰδωλολατρικοῦ κόσμου. «Ὁ μὲν γὰρ Ἑλληνισμὸς πανταχοῦ τῆς γῆς ἐκταθεὶς καὶ τὰς ἀπάντων ἀνθρώπων ψυχὰς κατασχών, οὕτως ὕστερον μετὰ τὴν τοσαύτην ἰσχὺν καὶ τὴν ἐπίδοσιν, ὑπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ κατελύθη δυνάμει· τὸ δὲ κήρυγμα τὸ ὑμέτερον οὐ μετὰ τὸ διαδοθῆναι πανταχοῦ καὶ στήναι βεβαίους ἔσχε τοὺς πολεμοῦντας, ἀλλὰ πρὶν ἢ παγῆναι καὶ φυτευθῆναι ἐν ταῖς τῶν ἀκουόντων ψυχαῖς, ἐξ αὐτῶν τῶν προοιμιῶν πρὸς ἅπασαν ἠναγκάζετο παρατάττεσθαι τὴν οἰκουμένην. Πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας· οὕτω γὰρ τοῦ σπινθῆρος τῆς πίστεως ἀφθέντος καλῶς, ποταμοὶ καὶ ἄβυσσοι πάντοθεν ἐπέρρεον. Ἴστε δὲ δήπου ὡς οὐκ ἔστιν ἴσον τὸ μυρίους ἔτσι ριζωθὲν ἀνασπᾶσαι φυτὸν καὶ τὸ ἐπὶ τῆς γῆς ἄρτι τεθὲν· ἀλλὰ καὶ τούτων ἐχόντων, ἐπέκλυζε μὲν ἔτι μικρὸν ὄντα τὸν σπινθῆρα, ὡς ἔφην, τῆς εὐσεβείας τὸ τῶν ἐναντίων πέλαγος· ὁ δὲ οὐ μόνον οὐκ ἐσβέννυτο τούτῳ, ἀλλὰ καὶ μείζων γενόμενος καὶ φαιδρότερος πάντα ἐπῆει ταχέως, τὰ μὲν τῶν ἐχθρῶν καταλύων καὶ ἀναλίσκων εὐκόλως, τὰ δὲ τῶν οἰκείων ἀνιστῶν καὶ πρὸς ὕψος αἴρων, καίτοι ἀνδρῶν εὐτελῶν καὶ ἀσῆμων ὑπηρετησαμένων αὐτῷ. Τὸ δὲ αἴτιον οὐκ ἦν τῶν ἀλιείων ἐκείνων οὔτε τὰ ῥήματα, οὔτε τὰ θαύματα, ἀλλὰ τῆς εἰς αὐτοὺς ἐνεργούσης δυνάμει τοῦ Χριστοῦ»².

Αὕτη ἀκριβῶς ἢ πεποίθησις τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου ἐπὶ τῆς παντοδυναμίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀγιότητος τοῦ ἐπιδιωκόμενου ὑπ' αὐτῆς σκοποῦ τὸν ἐνεψύχωσε εἰς τοὺς ὑπερόχους ἀγῶνας του³. «Ὅτε δὲ προσεβάλλετο ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἐποχῆς του ἡ ἀλήθεια ἢ κατεπατοῦντο οἱ νόμοι τῆς Ἐκκλησίας, εὕρισκον ἀκαμπτον καὶ θαρραλέον ἀγωνιστὴν τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, θεωροῦντα προδοσίαν οἰονδήποτε θίγοντα τὴν οὐσίαν τῆς ἀποκαλυφθείσης ἀληθείας συμβιβασμόν. «Οὐδεμιᾶς γὰρ δεῖται βοήθειας ἢ τῆς ἀληθείας ἰσχύς,» διεκήρυσσεν, ἀλλὰ κἂν μυρίους ἔχει τοὺς σβέννυντας αὐτὴν, οὐ μόνον οὐκ ἀφα-

1. Εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν, λογ. 2. P.G. 50, 536.

2. Εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν, λογ. 3. P.G. 50, 537 ἐξ.

3. Πρβλ. «Ὅτε τῆς Ἐκκλησίας ἐξω εὐρεθείς Εὐτρόπιος..., 2. P.G. 52, 398. «... ἢ γὰρ ὑπόθεσις τῶν ἀγῶνων ἀρκούσα ἦν εἰς παράκλησιν καὶ παραμυθίαν».

νίζεται, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτῶν τῶν ἐπηρεάζειν ἐπιχειρούντων φαιδρότερα καὶ ὑψηλότερα ἄνεισι τῶν εἰκῆ κοπτόντων ἑαυτοὺς καὶ μαινομένων καταγελῶσα»¹.

Ἡ πίστις τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑψίστης ἀποστολῆς τῆς δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς, ἀπετέλεσε τὴν ἀδαμαντίνην βάσιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὠκοδόμησε τὰς πρὸς τὴν Πολιτείαν σχέσεις τῆς ὑπ' αὐτὸν Ἐκκλησίας καὶ ἀπέβη ὑπέροχον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας Πρότυπον, ἡ μίμησις τοῦ ὁποίου ἐκ μέρους τῶν ἐκάστοτε ἡγετῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ τὴν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν ὁδὸν διὰ τὴν ὀρθὴν λύσιν τοῦ ἐπιμάχου καὶ περιπλόκου προβλήματος τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας.

Τὸν συνεχῆ θριάμβον τῆς Ἐκκλησίας ἡσθάνθη ὁ Χρυσόστομος ὅσον ἐλάχιστοι διὰ μέσου τῆ ἱστορίας· διότι ὁ καθόλου βίος του δὲν ἤτο ἢ μία ἔκφρασις τοῦ θριάμβου τῆς Ἐκκλησίας². Αὐτὸς ἤτο ὁ λόγος, δι' ὃν ἀκριβῶς, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου διεξαγόμενος ἀγὼν εἶχε φθάσει εἰς τὸ πλεον κρῖσιμον σημεῖον καὶ ἐνόμιζέ τις, ὅτι τὸ πᾶν ἐπρόκειτο νὰ ἀπολεσθῆ, ἐξήρχοντο ἀπὸ τὸ χρυσοῦν στόμα τοῦ Ἰωάννου οἱ ὑπεροχώτεροι ὕμνοι τοῦ θριάμβου τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες ἀπετέλεσαν καὶ ἀποτελοῦν πηγὴν ἐμπνεύσεως καὶ δυνάμεως διὰ πάσας τὰς χριστιανικὰς γενεὰς καὶ ἰδίᾳ διὰ τοὺς ἀξίους τῆς κλήσεώς των ἱεράρχας τῆς Ἐκκλησίας.

Οὐδὲν ἐν τῷ φθαρτῷ καὶ προσκαίρῳ τούτῳ κόσμῳ εἶναι δυνατὸν νὰ συγκριθῆ πρὸς τὴν παντοδυναμίαν, ἣν φέρει ἐν ἑαυτῇ ἡ Ἐκκλησία. α' Ἐκκλησίας

1. Εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν, λογ. 2. P.G. 50, 536.

2. Πρβλ. Τὴν ἀπαράμιλλον ὁμιλίαν πρὸ τῆς ἐξορίας, P.G. 52, 427 ἐξ. «Πολλὰ τὰ κύματα καὶ χαλεπὸν τὸ κλυδώνιον· ἀλλ' οὐ δεδοίκαμεν, μὴ καταποντισθῶμεν· ἐπὶ γὰρ τῆς πέτρας ἐστήκαμεν. Μαινέσθω ἡ θάλασσα, πέτραν διαλύσαι οὐ δύναται· ἐγειρέσθω τὰ κύματα, τοῦ Ἰησοῦ τὸ πλοῖον καταποντίσαι οὐκ ἰσχύει. Τί δεδοίκαμεν, εἰπέ μοι; Τὸν θάνατον; Ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος. Ἄλλ' ἐξορίαν, εἰπέ μοι; Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Ἄλλὰ χρημάτων δήμευσιν; Οὐδὲν εἰσηγέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον ὅτι οὐδὲν ἐξενεγκεῖν δυνάμεθα· καὶ τὰ φοβερά τοῦ κόσμου ἐμοὶ εὐκαταφρόνητα καὶ τὰ χρηστὰ καταγέλαστα. Οὐ πενίαν δέδοικα, οὐ πλοῦτον ἐπιθυμῶ· οὐ θάνατον φοβοῦμαι, οὐ ζῆσαι εὐχομαι, εἰ μὴ διὰ τὴν ὑμετέραν προκοπὴν. Διὸ καὶ τὰ νῦν ὑπομιμνήσκω καὶ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν θαρρεῖν ἀγάπην. Οὐδεὶς γὰρ ἡμᾶς ἀποσπάσαι δυνήσεται· ὁ γὰρ ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος χωρῖσαι οὐ δύναται... Εἰ γάμον οὐ δύνασαι διασπάσαι, πόσῳ μᾶλλον Ἐκκλησίαν Θεοῦ οὐκ ἰσχύεις καταλύσαι; ἀλλὰ πολομεῖς αὐτὴν οὐ δυνάμενος βλάψαι τὸν πολεμούμενον. Ἄλλ' ἐμὲ μὲν ἐργάζῃ λαμπρότερον, ἑαυτοῦ δὲ τὴν ἰσχὺν καταλύεις τῆς πρὸς ἐμὲ μάχης, μὴ γὰρ οἰκεία δυνάμει θαρρῶ; Ἐκεῖνό μοι βακτηρία, ἐκεῖνό μοι ἀσφάλεια, ἐκεῖνό μοι λιμὴν ἀκύμαντος. Κἂν ἡ οἰκουμένη ταράττεται, τὸ γραμματεῖον κατέχω· αὐτὸ ἀναγινώσκω· τὰ γράμματα ἐκεῖνα τείχος ἐμοὶ καὶ ἀσφάλεια. Ποῖα ταῦτα; Ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Χριστὸς μετ' ἐμοῦ καὶ τίνα φοβηθήσομαι; Κἂν κύματα κατ' ἐμοῦ διεγείρεται, κἂν πελάγη, κἂν ἀρχόντων θυμοί· ἐμοὶ ταῦτα πάντα ἀράχνη-εὐτελέστερα. Καὶ εἰ μὴ διὰ τὴν ἡμετέραν ἀγάπην, οὐδὲ σήμερον ἂν παρητησάμην ἀπελθεῖν. Αἰεὶ γὰρ λέγω, Κύριε τὸν σὸν θέλημα γενέσθω· μὴ ὅ,τι ὁ δεῖνα, ἀλλ' εἰ τι σὺ βούλει. Οὗτος ἔμοι πύργος, τοῦτο ἐμοὶ πέτρα ἀκίνητος· τοῦτο ἐμοὶ βακτηρία ἀπερίτρεπτος».

οὐδὲν ἴσον», ἐβροντοφώνει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος εἰς τὸν περίφημον πρὸς Εὐτρόπιον λόγον του. «Μὴ μοι λέγε τείχη καὶ ὄπλα· τείχη μὲν γὰρ τῷ χρόνῳ παλαιοῦνται, ἡ Ἐκκλησία δὲ οὐδέποτε γηρᾷ. Τείχη βάρβαροι καταλύουσιν, Ἐκκλησίας δὲ οὐδὲ δαίμονες περιγίνονται. Καὶ ὅτι οὐ κόμπος τὰ ρήματα, μαρτυρεῖ τὰ πράγματα. Πόσοι ἐπολέμησαν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ οἱ πολεμήσαντες ἀπώλοντο; αὕτη δὲ ὑπὲρ τοῦ οὐρανοῦ ἀναβέβηκε. Τοιοῦτον ἔχει μέγεθος ἡ Ἐκκλησία· πολεμουμένη νικᾷ· ἐπιβουλεουμένη περιγίνεται· ὑβριζομένη, λαμπροτέρα καθίσταται· δέχεται τραύματα καὶ οὐ καταπίπτει ὑπὸ τῶν ἐλκῶν· κλυδωνίζεται, ἀλλ' οὐ καταποντίζεται· χειμάζεται, ἀλλὰ ναυάγιον οὐχ ὑπομένει· παλαίει ἀλλ' οὐχ ἡττᾶται· πυκτεύει, ἀλλ' οὐ νικᾶται»¹.

Καὶ οὐ μόνον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συντριβῇ ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ ὁ τελικὸς θρίαμβος τὴν ἀναμένει, διότι, ὡς ἐλέχθη, εἶναι θεῖος καὶ ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς φέρουσα ἐν ἑαυτῇ αὐτὸν τὸν Παντοδύναμον Κύριον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. «Οὐδὲν Ἐκκλησίας δυνατώτερον ἄνθρωπε. Λῦσον τὸν πόλεμον, ἵνα μὴ καταλύσῃ σου τὴν δύναμιν· μὴ εἷσαγε πόλεμον εἰς τὸν οὐρανόν. Ἄνθρωπον ἐὰν πολεμῆς, ἢ ἐνίκησας, ἢ ἐνικήθης. Ἐκκλησίαν δὲ ἐὰν πολεμῆς, νικῆσαι σε ἀμήχανον· ὁ Θεὸς γὰρ ἐστὶν ὁ πάντων ἰσχυρότερος. Μὴ παραζηλοῦμεν τὸν Κύριον; μὴ ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἐσμέν; Ὁ Θεὸς ἔπηξε, τίς ἐπιχειρεῖ σαλευεῖν; Οὐκ οἶσθα αὐτοῦ τὴν δύναμιν. Ἐπιβλέπει ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποιεῖ αὐτὴν τρέμειν· κελεύει καὶ τὰ σειόμενα ἐδράζετο. Εἰ τὴν πόλιν σαλευομένην ἔστησε, πολλῶν μᾶλλον τὴν Ἐκκλησίαν στήσαι δύναται. Ἡ Ἐκκλησία οὐρανοῦ ἰσχυροτέρα· ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. Ποῖοι λόγοι; Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πύλαι ἕδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς»².

1. Ὅτε τῆς ἐκκλησίας ἕξω εὐρεθεὶς Εὐτρόπιος... 1. P.G. 52, 398 Παρ. Γ ε ρ. Κ ο ν ι δ ἄ ρ η, Ἡ διαμόρφωσις... σελ. 89.

2. Ὁμιλία πρὸ τῆς ἑξορίας, 1. P.G. 52, 429.